

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

АНЦИБОР ОЛЕНА ОЛЕКСІВНА

УДК 81'255.4:801.7]:[811.111:811.161.2](043.3)

**ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІ ОДИНИЦІ В АНГЛІЙСЬКІЙ
ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІЙ ПРОЗІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

035- Філологія
035.04 Германські мови та
літератури (переклад включно) - англійська

Автореферат
магістерської роботи на здобуття
ступеня магістра філології

Миколаїв – 2019

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі теорії та практики перекладу з англійської мови
Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
КУЗЕНКО Галина Миколаївна,
завідуюча кафедри теорії та практики перекладу з
англійської мови,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Захист відбудеться 27 червня 2019 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні атестаційної
комісії Чорноморського національного університету імені Петра Могили
(54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Характерною ознакою для історії людства є постійна зміна культурних звичаїв та епох. Останньою з них є епоха постмодернізму, яка включає в себе величезний обсяг цікавих тем та понять. Досить складно виділити єдине значення поняття «постмодернізм», але існує багато описових значень, які можуть дати точну характеристику в порівнянні з минулими епохами. Для митців постмодернізму характерною рисою є наділення високим значенням випадку, а не таланту (що є ознакою модернізму), комбінація жанрів, стилів та тем з використанням характерних літературних засобів.

Існує велика кількість різноманітних теорій, термінів та визначень, які застосовуються для визначення поняття постмодернізму, але в той же час існує суперечлива думка про те, чи існує цей феномен взагалі. Аргументується це тим, що усі популярні засоби, які можна зустріти у літературі епохи постмодерну вже зустрічалися читачам у минулих літературних роботах.

Однією з характерних рис літературної епохи постмодернізму є засіб інтертекстуальності. Це поняття є досить актуальним у питанні розвитку літератури вітчизняних та зарубіжних авторів та літературознавців, адже вважається досить яскравим, цікавим та невід'ємним у постмодерністському дискурсі. З наростанням цікавості та значущості цього засобу виникла потреба у правильному розумінні, вивченні та його дослідженні не тільки з боку літературознавства, а й в аспекті перекладу. Питання правильного художнього перекладу інтертекстуальних одиниць є досить актуальною на сьогоднішній день, та досі залишається відкритим, не дивлячись на частотне вивчення даного питання у літературознавстві. Найбільш повно тема інтертекстуальності у літературі була описана в роботах П. Горопа та Г. Денисової.

Тема інтертекстуальності у перекладі досить чітко розкрита, але питання перекладу інтертекстуальних одиниць в постмодерністській прозі, а особливо в жанрі психологічного реалізму, не є достатньо вивченою. Розглядаючи переклади інтертекстуальних одиниць важливо приділити достатньо уваги специфіці, яку можна простежити у прозових творах психологічного реалізму. Одним із відкритих питань є проблема виявлення та вивчення конкретних засобів перекладу інтертекстуальних одиниць – усі наукові роботи відтворюють загальні спостереження та дослідження поняття інтертекстуальності та його перекладу.

Ми можемо визначити **актуальність** нашого дослідження тим, що існує необхідність вивчення перекладу інтертекстуальних одиниць у прозі постмодерністської літератури та можливих проблем, які могли б виникнути під час художнього перекладу такої літератури.

Мета дослідження – дослідити способи відтворення інтертекстуальних одиниць в українському перекладі постмодерністської англійської прози; визначити можливі проблеми при перекладі українською мовою; знайти та визначити найкращі рішення перекладу відповідно до специфіки літератури постмодернізму.

Для досягнення визначеної мети ми ставимо такі завдання:

- визначити поняття інтертекстуальності в літературі та конкретно в літературі постмодернізму;
- дослідити головні принципи теорії інтертекстуальності постмодернізму відповідно до аспекту перекладознавства;
- виокремити основні засоби, маркери та форми використання інтертекстуальності;
- вивчити фактори впливу на переклад інтертекстуальних одиниць;

- визначити проблеми при перекладі інтертекстуальних одиниць в постмодерністській прозі.

Ми виділили такий **об'єкт дослідження** – інтертекстуальні одиниці літератури англійського постмодернізму.

Предмет дослідження – способи відтворення та передачі інтертекстуальних одиниць в українському перекладі.

Для проведення дослідження ми використовували такі **методи**:

1. Зіставний – порівнювали оригінал роману з українським та російським перекладами.
2. Метод герменевтики – для визначення джерел походження маркерів інтертекстуальних одиниць.
3. Метод дескриптивного аналізу – для того, щоб встановити способи перекладу одиниць інтертекстуальності та застосування цього перекладу.
4. Метод лінгвокультурологічного аналізу для встановлення варіантів перекладу та відтворення інтертекстуальних одиниць у перекладі.

Наукова новизна дипломної роботи полягає у тому, що ми докладно розглянемо поняття інтертекстуальності як проблему в перекладацькому аспекті. Встановлюється специфіка інтертекстуальності постмодернізму та психологічного реалізму, основні принципи перекладу інтертекстуальних маркерів, які зумовлені особливими рисами постмодерністської прози. В роботі досліджуються та вивчаються конкретні способи та варіанти перекладу інтертекстуальних одиниць (цитат, алюзій) в перекладі. Вивчення та дослідження можливих проблем, які можуть виникнути при перекладі українською мовою, маркерів інтертекстуальності в англійській прозі постмодернізму та психологічного реалізму.

Теоретичне значення роботи зумовлено тим, що вносить важливий внесок у перекладацький аспект – збагачує можливості та способи

застосування понять літературознавства при перекладі художніх текстів. Дослідження, які висвітлені в роботі можна подалі застосовувати при вивченні та відтворенні різноманітних стратегій перекладацтва при перекладі художніх текстів.

Практична цінність дипломної роботи полягає в тому, що отримані дослідження та висновки можна використовувати при проведенні лекційних теоретичних занять та курсів, які пов'язані з перекладознавством. Отримані знання можна також застосувати при роботі з перекладами художніх текстів для вирішення можливих проблем, які висвітлені в нашому дослідженні.

Обсяг і структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 75 найменувань. Загальний обсяг роботи – 83 сторінки, з яких 77 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **Вступі** дається загальна характеристика роботи, обґрунтовується актуальність і наукова новизна обраної теми, аналізується стан її розробки, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження, його теоретико-методологічні засади, вказується практична цінність дослідження, містяться відомості про структуру, зміст й обсяг магістерської роботи.

Перший розділ роботи «Інтертекстуальність в літературі» присвячений теоретичним дослідженням інтертекстуальності в літературі. Цей розділ містить чотири підпункти. У **підпункті 1.1 «Визначення поняття інтертекстуальності у контексті теоретичної думки»** ми розглядаємо поняття інтертекстуальності та робимо висновки, що інтертекстуальність є досить широко вживаним засобом у літературі епохи постмодернізму. Перекладаючи художні роботи, професіонали повинні розуміти це поняття для того, щоб мати змогу правильно та доцільно передати сенс, який був закладений автором. Термін «інтертекстуальність» досить швидко став надбанням цілого дискурсу. Активний інтерес до проблематики поняття інтертексту та детальне його осмислення у контексті теоретичної думки другої половини ХХ століття, на думку О. Ревзіної, відображає загальний підхід до літератури як до духовної діяльності, відкритої системи, яка складається з неповторних літературних творів. Інтертекстуальний підхід надав глобальності дослідженню поетичної традиції, так само як і історії окремих творів. Теорія інтертекстуальності стала важливим кроком в осмисленні принципів існування і механізмів розвитку культури і зокрема літератури.

У **підпункті 1.2 «Інтертекстуальність епохи англійського постмодернізму»** розглядаються основні риси літератури епохи постмодернізму та використання засобу інтертекстуальності як характерної

риси літератури представленої епохи. Авторська іронія, спрямована перш за все на актуальні проблеми сучасності, а не на розкриття недоліків і слабких сторін класичного тексту, модифікується в постмодерністську самоіронію, яка балансує між прямим наслідуванням традиції і грою з умовностями і правилами, різними культурними знаками і кодами. Особливою ознакою англійської постмодерністської літератури є «одержимість історією», що розуміється як заперечення відмінностей між історичним фактом і художньою вигадкою. У монографії «Русский постмодернизм. Очерки исторической поэтики» доктора філологічних наук Марка Ліповецького подається цілісна теоретична концепція літературного постмодернізму та принципи постмодерністської поетики. Поняття інтертекстуальності він подає так: «інтертекстуальність – «онтологічна характеристика естетично пізнаваної реальності», яка «формує складний механізм перекладу позатекстової реальності в текст».

У підпункті 1.3. «Засоби використання інтертекстуальності» ми проаналізувавши ствердження багатьох дослідників, можемо стверджувати, що засоби використання інтертекстуальності є досить популярним та все ще залишаються дискусійним, адже немає остаточних та єдиних положень про класифікацію форм вираження та використання засобу інтертекстуальності. До найбільш розповсюджених та популярних засобів використання інтертекстуальності можна віднести ремінісценцію, алюзію, цитату, але й у визначеннях цих понять також існують різні думки. Розходження думок про конкретне та єдине тлумачення засобів використання інтертекстуальності є підставою для уточнення міркувань та досліджень конкретних засобів.

Підпункт 1.4. «Форми інтертекстуальності у романі психологічного реалізму» надає інформацію про те, що інтертекст можна виділити в будь-якому постмодерністському творі, і він часто включає в себе спектр

літератури автора або необхідні для осмислення духовного життя персонажа ідеї. Вивчення інтертексту в творах представляється перспективним в світлі появи нового виду тексту – гіпертексту, який став основою сучасної словесності. У гіпертексті закладені посилання на інші тексти і використання ідей закладено в систему, що дозволяє читачеві самому формувати контент, який зачитується у зв'язку з тією чи іншою темою. У роботі розглядається роман одного з найбільш відомих постмодерністських авторів Джона Фаулза. У його книгах завжди присутня особиста філософія буття людини, де метафізичний план зіставлений з планом екзистенційним. Він досить сильно цікавився філософією екзистенціалізму, виявляв особливий інтерес до елліністичної культури, використовуючи в своїх творах різноманітні мотиви і образи. Крім того, Джон Фаулз вважається найяскравішим прикладом використання інтертекстуальності у своїх прозових творах різноманітних жанрів. У нашому дослідженні ми будемо розглядати способи перекладу та передачі інтертекстуальних одиниць на прикладі одного з найбільш відомих романів «Колекціонер» в українському перекладі з англійсько мови від Ганни Яновської та у російському перекладі від Олексія Міхеєва.

Другий розділ присвячений темі інтертекстуальності як проблеми перекладу. ***Підпункт 2.1. Фактори впливу на переклад інтертекстуальних одиниць сучасній філології*** надає інформацію про те, що категорія інтертекстуальності стала об'єктом для дослідження відносно недавно. Інтерес до неї обумовлений тим, що вона відкриває перед нами нові можливості в сфері інтерпретації художнього тексту. При цьому під інтертекстуальністю розуміється текстова взаємодія один з одним в рамках одного твору, який виступає по відношенню до цих текстів як ціле до певної частини. Стає зрозуміло, що інтертекстуальність може виявлятися в художніх

текстах по-різному. Це, наприклад, цитати, алюзії, афоризми. Кожна згадана форма виконує у творі певні функції, такі як:

- характеристика інтелектуального і соціального становища героїв творів;
- для опису ситуації;
- для того щоб підвищити образну виразність мови персонажів;
- натяк на певну якість героя або історичну ситуацію;
- для стилістичних змін в тексті.

У лінгвістиці тексту інтертекстуальність розуміється як «текстова категорія і як особлива якість певних текстів, які взаємодіють у плані змісту і вираження з іншими текстовими цілими або їх фрагментами».

Підпункт 2.2. Прийоми та можливі складнощі при перекладі інтертекстуальних одиниць ми можемо зробити висновок, що питання класифікації засобів реалізації маркерів та засобів інтертекстуальності залишається відкритим та дискусійним, через те що й досі не визначено єдиних критеріїв щодо класифікації форм вираження інтертекстуальності. Аналіз наукових досліджень доводить, що до засобів вираження інтертекстуальності, які найчастіше виокремлюють науковці, належать алюзія та цитата, проте в мовознавстві ці поняття трактуються по-різному, а інколи навіть ототожнюються. Через багатогранність та мету збереження цілісності сенсу літературного твору, засоби інтертекстуальності в англійській постмодерністській прозі досить важко піддаються перекладу. Деякі перекладачі обирають дотримання первинного тексту з власним поясненням, що робить текст схожим на наукову роботу за стилем написання. Інші перекладачі обирають для себе інші засоби, за допомогою яких намагаються передати сенс, культурологічні особливості, історичні реалії, які були закладені у первинному тексті.

З точки зору перекладацьких підходів цитати з літератур різних національностей можна розділити таким чином:

- 1) цитати з творчості відомих або хрестоматійних авторів;
- 2) цитати з творчості менш відомих літераторів. Цитати з творчості відомих авторів розраховані на масового читача і впливають на читача своєю готовністю та ефектністю та досить легко розуміються. Цитати з творчості менш популярних авторів спрямовані на читача, для якого потрібно прикласти більше зусиль в їх розшифруванні та розумінні, але при цьому такі цитати мають більше цінності та радості самому читачу при розкритті сенсу такого цитування. Перекладацькі підходи мають враховувати таку різницю. Проте на практиці чіткої перекладацької позиції, якою перекладачі можуть користуватися стосовно передачі цитат із національних літератур, не простежується. Цитати досить часто передаються способом точного відтворення лексичного матеріалу, що може супроводжуватися коментарем.

При перекладі літературного тексту постмодернізму спосіб точного дослівного відтворення лексичного матеріалу, як з наданням коментаря, так і без нього, має досить важливі недоліки. Лише точна передача лексичного матеріалу цитати, яка властива певній культурі, часто не сприймається читачем перекладу як цитування, тобто, не відбувається побудова певного сенсу, який закладений у цитаті тексту-джерела.

Коментування цитати допомагає читачу прикласти інтерпретаційних зусиль до творчості при вивченні тексту, але з огляду на постмодерністську поетику коментарі можуть мати вигляд як штучний спосіб активізації мислення читачів, тобто руйнує власне відкриття сенсу, подаровану читачам зі сторони тексту оригіналу, – одна з головних переваг постмодерністського тексту.

З огляду на такі зауваження в набагато вигіднішому світлі постає теорія пошуку функціональних відповідностей цитат в культурі-реципієнті. Одним із способів пошуку таких відповідностей може бути застосування теорії архетипів і національного несвідомого, в основі якої лежить пошук спільних точок в двох художніх системах, які можуть підняти переклад до рівня несвідомого. Поряд із цим варто зауважити, що через особливий характер інтертекстуальних включень збереження їх в тексті перекладу не є необхідним, і в деяких випадках (наприклад, якщо вихідний текст невідомий приймаючої аудиторії), доцільніше вдатися до перекладацької адаптації.

Третій розділ «Інтертекстуальні одиниці в романі Джона Фаулза «Колекціонер»» присвячений дослідженню інтертекстуальних включень у роман та їх перекладу українською та російською мовами для виявлення можливих проблем, які могли б виникнути при перекладі з тексту оригіналу. **У підпункті 3.1. «Джон Фаулз: його роль у літературі англійського постмодернізму»** надається інформація про автора, його творчий доробок та його роль у літературі постмодернізму, розглядалися переклади роману українською мовою від Ганни Яновської та російською мовою від Олексія Міхєєва, адже саме ці переклади є найбільш поширеними та популярними. Уривки, які були обрані для аналізу, містять у собі найбільш складні моменти для перекладу та точної передачі думки автору і саме вони відображають дух твору, сприяючи розкриттю персонажів та містять у собі інтертекстуальні включення.

У підпункті 3.2. «Інтертекстуальні одиниці в романі «Колекціонер». Шекспірівській інтертекст» аналізуються переклади українською та російською мовами та порівнюються з текстом оригіналу. Головна героїня дуже старанно виписує з «Бурі» усі місця, які можуть пробудити хоч тінь співчуття до Калібана, і це відображає цінний зсув у світогляді людей ХХ

століття в порівнянні з попередніми епохами. Клеґт як «нова людина» – втілення першого початку, і саме тому Міранда воліє трактувати Калібана в протилежному ключі - як «дикуна», носія «природною» системи цінностей, щоб забезпечити собі хоч якусь пору для контакту та діалогу. «Позитивний» Калібан, крім того, очевидно, данина Фаулза сучасним інтерпретаціям «Бурі». Ми можемо зробити висновок, що принцип порівняльного зіставлення, обраний Фаулзом для дослідження типів індивідуального світосприйняття, визначив і характер образно-стильової структури «Колекціонера». Контрастні просторові виміри, в яких існують герої: «зовнішній світ» Міранди і «склеп», «підпілля» Клеґта. Контрастна і стильова атмосфера сповіді героїв. Самоаналіз Клеґта стилістично безбарвний і мертвий, реакції його на світ рідко виходять за межі простої номінації речей, понять, відчуттів. У щоденнику Міранди потік спогадів про красу і багатство буття блищить всіма відтінками фарб, психологічних переживанні.

Дослідивши матеріал, можна зробити висновок, що переклад виконується способом культурної адаптації інтертекстуальних імен. Переклавши прізвище Клеґт за смислом було б зрозуміліше для читача, але при цьому втратився б сенс, який з самого початку був закладений автором роману. Так само передача інтертекстуальних імен Фердинанда та Міранди способом заміни, тобто культурної адаптації, не передали б задум автора та втратили б сенс алюзії до творів Шекспіра.

У підрозділі 3.3. «Аналіз перекладу цитатних імен, назв та літературних алюзій у романі» надаються цитати з роману «Колекціонер» англійською, українською та російською мовами для порівняльного аналізу. Проаналізувавши цитати з роману трьома мовами, ми можемо дійти до висновку, що при перекладі власного імені та назв картин (які досить часто згадуються у романі) ми знову бачимо культурну адаптацію, яка дослівно

передає текст оригіналу. При цьому, аналізуючи переклади, ми звернули увагу на те, що в українському перекладі читач зустрічає звернення до Міранди як до подруги – «ти», а в російському перекладі більш поважне, офіційне звернення – «вы», що надає тексту різне емоційне забарвлення. Це є єдиною кардинальною різницею між двома перекладами. Після аналізу ми можемо стверджувати, що обидва переклади є адекватними та зрозумілими для читача, та найголовніше те, що текст в повній мірі передає задум автора.

Підпункт 3.4. «Аналіз перекладацьких трансформацій у романі «Колекціонер»» надає інформацію про те, що проаналізувавши роман Джона Фаулза «Колекціонер», дослідивши способи перекладу, якими користувалися українська перекладачка Ганна Яновська та російський перекладач Олексій Міхеєв, ми можемо зробити висновок, що найбільш популярним способом для перекладу та передачі інтертекстуальних включень є спосіб культурної адаптації, транслітерації та дослівного перекладу. Саме цими способами у більшості випадків були перекладені цитатні імена, літературні та художні назви та інші інтертекстуальні включення. Ми вважаємо, що представлені способи перекладу є найбільш доцільними та правильними при перекладі інтертексту.

У перекладі роману Джона Фаулза «Колекціонер» перекладачі Ганна Яновська та Олексій Міхеєв використовували способи точного відтворення лексичного матеріалу та спосіб підбору функціонального аналога в культурі-реципієнті.

Аналізуючи та порівнюючи текст оригіналу, український та російський переклади, ми звернули увагу на те, що у російському перекладі досить часто перекладач Олексій Міхеєв опускає деякі інтертекстуальні включення, які були представлені у тексті оригіналу та збережені в українському перекладі Ганни Яновської. На жаль, ми не можемо стверджувати з якої саме причини

перекладач вирішив опустити передачу інтертексту в своєму перекладі: можливими причинами можуть бути неухважність, рішення не приділяти достатньої уваги до передачі художнього інтертексту автора роману або складнощі при правильному перекладі та передачі інформації. Поряд із цим, в українському перекладі ми спостерігали повне відтворення усіх інтертекстуальних включень, які були присутні у тексті оригіналу. При цьому Ганна Яновська досить чітко та зрозуміло, майже дослівно, переклала та передала інтертекст, який заклав у текст роману «Колекціонер» Джон Фаулз. Отже, проаналізувавши обидва переклади, ми можемо зробити висновок, що український переклад роману «Колекціонер» від перекладачки Ганни Яновської є більш правильним, доцільним та професійним, ніж російський переклад Олексія Міхеєва.

Серед проблем, які можуть виникнути при перекладі інтертекстуальності у прозових творах англійського постмодернізму, існують складнощі правильної передачі сенсу, який закладений у текст оригіналу автором, адже при перекладі інтертекстуальних одиниць важливу роль відіграє фактор володіння читачем перекладу фоновою інформацією при розкодуванні інтертекстуальних вкраплень. Саме з цієї причини досить часто перекладачі вдаються до перекладацьких коментарів, які можуть бути присутні як у тексті самого твору, так і в примітках у кінці твору. Включаючи перекладацькі коментарі у текст перекладу, особливо це стосується перекладу художніх текстів, важливо не перенасичувати текст такими коментарями, адже в такому випадку читач може зіткнутися з утратою сенсу художнього літературного твору, а сам текст може перетворитися на публіцистичну літературу.

З причини, що у романі «Колекціонер» присутня велика кількість алюзій до всесвітньо-відомих літературних робіт, художніх творів, власних імен

відомих художніх діячів та авторів, знаменитих історичних подій, ми вважаємо, що найкращим шляхом перекладу таких інтертекстуальних включень є спосіб підбору функціонального аналога в культурі-реципієнті – тобто культурна адаптація. Одним із плюсів та переваг такого способу перекладу та передачі інформації є збереження умов для впізнання інтертекстуальних елементів читачами, яку від самого початку заклав автор літературного твору у текст оригіналу.

ВИСНОВКИ

Наше дослідження присвячене темі інтертекстуальності у літературі англійського постмодернізму та проблем її перекладу українською мовою. У ході роботи ми дослідили способи відтворення інтертекстуальних одиниць в українському та російському перекладах роману Джона Фаулза «Колекціонер», визначили деякі проблеми при перекладі інтертекстуальних елементів та визначили найкращий, на нашу думку, спосіб перекладу та правильної передачі інтертексту.

Дослідивши теоретичний матеріал ми можемо зробити висновок, що інтертекстуальність – це існування тексту в іншому тексті, в культурному контексті, функціонування тексту в складному дискурсі, зв'язки і відносини тексту з іншими текстами в тій чи іншій культурі. Інтертекстуальність – засіб для активного читача, який має змогу впізнати присутність цього засобу та надати правильне тлумачення, адже саме інтертекстуальність направляє читача від одного літературного твору до іншого. При цьому роль інтертекстуальності полягає не лише в натяках читачу на інший текст; сам читач повинен стати певного роду дослідником, який здатен розпізнати закладений автором сенс. Інтертекстуальність є досить популярним засобом у сучасній літературі. Саме завдяки цьому поняттю автор має змогу зазначити між текстові зв'язки, в які можуть входити не лише несвідома, автоматична або самодостатня ігрова цитация, а й спрямовані, осмислені, оціночні відсилання до попередніх текстів і літературних фактів. Використання інтертекстуальності надає можливість збагачувати літературну мову та поповнювати художні засоби письменників.

Отже, інтертекстуальність у літературі не завжди являє собою всього лише гру з формою і змістом твору. Інтертекстуальність є основою, на базі якої автор має можливість створювати модель людської свідомості. Крім

того, в текстах можуть розкриватися причини відходу від традиційної форми літературного твору, демонструватися особливе становище читача, раніше неможливе в умовах панування в тексті автора-бога. Вживання інтертекстуальності у творах постмодернізму не обмежене: вона не тільки сприяє розкриттю потенціалу тексту, а й також є відображенням нового типу свідомості в літературі.

Через багатозначність тексту постмодерністської літератури існує достатньо вагома проблема при перекладі інтертекстуальних одиниць та різноманітних інтерпретацій. У нашому дослідженні ми розглянули інтертекстуальність у сенсі – створення конструкцій «текст у тексті», а зі сторони інтертекстуальних елементів ми розглянули такі мовні механізми інтертексту як: цитати та алюзії. Вивчаючи реалізацію категорії інтертекстуальності в художньому тексті ми дізналися, що в художніх текстах існують такі види алюзій як:

- алюзії, що є цілком очевидними через популярність їхнього джерела чи завдяки наявності його в тексті;

- алюзії, розуміння яких є ускладненим.

Інтертекстуальність проявляє себе в формі алюзії, кодів тексту, прямих цитат і спогадів. Алюзія – це прийом додання виразності тексту, що полягає в натяку на ту чи іншу інформацію, яка передбачається за замовчуванням відомої читачеві. Функція алюзії – вступити в гру з читачем, нагадати йому той чи інший текст, феномен тощо. Автор і читач тексту, в якому є алюзія, належать до одного культурного простору, розуміють словесну гру. Особливість алюзії в тому, що в тексті немає прямого цитування, немає посилання на твір. Типи алюзій можна структурувати за кодами тексту, розробленим Роланом Бартом. Він виділяє такі коди:

–герменевтичний код – розгадування загадки, яку автор підготував для читача (цей прийом характерний для дуже освічених, начитаних письменників);

–символічний код (використання типових культурних символів, а також символів, які є значущими саме для цього автора);

–семантичний код (використання різних сем, які викликають у читача ті чи інші асоціації);

–культурний код (те, що зазвичай називають алюзією, – відсилання до певних культурних феноменів, висловлювань, символів тощо).

Функції використаних в текстах цитат можна узагальнити у вигляді двох основних цілей: надання тексту певної атмосфери або створення образу героя. Якщо цитата звучить у мові героя, то вона показує його начитаність, або, навпаки, безграмотність, читач може судити про його літературні смаки. Якщо ж цитата є частиною авторської мови, то вона надає тексту певний настрій або натякає на гру з читачем: той, хто читає текст, розуміє того, хто його пише, вони належать до однієї культури і легко зчитують одні і ті ж семантичні коди.

Дослідивши теоретичний матеріал багатьох дослідників ми можемо зробити висновок, що найпоширенішим способом реалізації інтертекстуальних цитацій є застосування чужого тексту в трансформованому вигляді – з частковими формально-семантичними змінами попереднього. Таких варіантів трансформації декілька, причому їх здебільшого поєднано в одному тексті, наприклад:

- фрагментація та заміна окремих лексичних компонентів цитати;
- зміна граматичних форм мовних одиниць, що входять до цитати;
- перетворення різних цитат новими тлумаченнями;
- використання окремих компонентів, частин цитати.

Отже можна зробити висновок, що інтертекст можна виділити в будь-якому творі, і він часто включає в себе спектр літератури автора або необхідні для осмислення духовного життя персонажа ідеї. Вивчення інтертексту в творах представляється перспективним в світлі появи нового виду тексту – гіпертексту, який став основою сучасної словесності. У гіпертексті закладені посилання на інші тексти і використання ідей закладено в систему, що дозволяє читачеві самому формувати контент, який зачитується у зв'язку з тією чи іншою темою.

Специфічну проблему перекладу становить особливий розряд реалій, оформлених в тексті як прямі або приховані цитати різноманітних текстів, відомих носіям даної мови з їх культурно-історичного досвіду. Такого роду текстові вставки, або інтертекстуалізми, навіть при найбільш точному, еквівалентному по відношенню до початкового тексту перекладі (мається на увазі еквівалентність того тексту, звідки взята цитата) не зможуть виконувати ту ж комунікативну функцію, яку вони виконують у вихідній культурі. Тому перекладачі неминуче йдуть шляхом передачі когнітивних компонентів при перекладі цих фрагментів, розширюючи горизонти сприйняття реципієнта за допомогою зовнішніх і внутрішніх коментарів.

Інтеграція в текст готових фрагментів інших текстів змусила перекладачів знову засумніватися в можливості перекладу. Механізм цього питання досить простий: раніше інтертекстуальність не усвідомлювалася, тому і перекладацька проблема виникала рідко. Тепер же вона не тільки усвідомлюється, але для багатьох авторів публіцистичних і художніх текстів є усвідомленим стилістичним прийомом.

Однак перекладачі продовжують перекладати, намагаючись обійти інтертекстуальні бар'єри. В результаті перекладу твору, де провідним художнім прийомом є інтертекстуальні вставки, народжується принципово

новий текст, також художній, але із зовсім іншою розстановкою стилістичних домінант.

Проблему можна розглядати і ширше, враховуючи численні переклади нехудожніх текстів, насамперед публіцистичних, де інтертекстуальний план також неминуче втрачається, і завдання перекладача полягає не стільки в тому, щоб його передати, а в тому, щоб відновити в процесі перекладу єдність тексту. Фонд існуючих перекладів підказує два можливих шляхи:

- 1) повна або часткова втрата інтертекстуальності при перекладі;
- 2) замінити оригінальний інтертекст на інтертекст, що викликає аналогічні асоціації але властивий мові перекладу і його культурі.

При перекладі літературного тексту постмодернізму спосіб точного дослівного відтворення лексичного матеріалу, як з наданням коментаря, так і без нього, має досить важливі недоліки. Лише точна передача лексичного матеріалу цитати, яка властива певній культурі, часто не сприймається читачем перекладу як цитування, тобто, не відбувається побудова певного сенсу, який закладений у цитаті тексту-джерела.

Коментування цитати допомагає читачу прикласти інтерпретаційних зусиль до творчості при вивченні тексту, але з огляду на постмодерністську поетику коментарі можуть мати вигляд як штучний спосіб активізації мислення читачів, тобто руйнує власне відкриття сенсу, подаровану читачам зі сторони тексту оригіналу, – одна з головних переваг постмодерністського тексту. З огляду на такі зауваження в набагато вигіднішому світлі постає теорія пошуку функціональних відповідностей цитат в культурі-реципієнті.

У дослідженні ми розглянули переклади роману Джона Фаулза «Колекціонер» українською мовою від Ганни Яновської та російською мовою від Олексія Міхеєва, адже саме ці переклади є найбільш поширеними. Уривки, які ми обрали для аналізу, містять у собі найбільш складні моменти

для перекладу та точної передачі думки автору і саме вони відображають дух твору, сприяють розкриттю персонажів та містять в собі інтертекстуальні включення.

Проаналізувавши переклади українською та російською мовами, ми бачимо переклад способом культурної адаптації інтертекстуальних імен. Переклавши прізвище Клефт за смислом було б зрозуміліше для читача, але при цьому втратився б сенс, який з самого початку був закладений автором роману. Так само передача інтертекстуальних імен Фердинанда та Міранди способом заміни, тобто культурної адаптації, не передали б задум автора та втратили б сенс алюзії до творів Шекспіра.

Проаналізувавши роман Джона Фаулза «Колекціонер», дослідивши способи перекладу, якими користувалися українська перекладачка Ганна Яновська та російський перекладач Олексій Міхеєв, ми можемо зробити висновок, що найбільш популярним способом для перекладу та передачі інтертекстуальних включень є спосіб культурної адаптації, транслітерації та дослівного перекладу. Саме цими способами у більшості випадків були перекладені цитатні імена, літературні та художні назви та інші інтертекстуальні включення. Ми вважаємо, що представлені способи перекладу є найбільш доцільними та правильними при перекладі інтертексту.

У перекладі роману Джона Фаулза «Колекціонер» перекладачі Ганна Яновська та Олексій Міхеєв використовували способи точного відтворення лексичного матеріалу та спосіб підбору функціонального аналога в культурі-реципієнті.

Аналізуючи та порівнюючи текст оригіналу, український та російський переклади, ми звернули увагу на те, що у російському перекладі досить часто перекладач Олексій Міхеєв опускає деякі інтертекстуальні включення, які були представлені у тексті оригіналу та збережені в українському перекладі

Ганни Яновської. Поряд із цим, в українському перекладі ми спостерігали повне відтворення усіх інтертекстуальних включень, які були присутні у тексті оригіналу. При цьому Ганна Яновська досить чітко та зрозуміло, майже дослівно, переклала та передала інтертекст, який заклав у текст роману «Колекціонер» Джон Фаулз. Отже, проаналізувавши обидва переклади, ми можемо зробити висновок, що український переклад роману «Колекціонер» від перекладачки Ганни Яновської є більш правильним, доцільним та професійним, ніж російський переклад Олексія Міхеєва.

Серед проблем, які можуть виникнути при перекладі інтертекстуальності у прозових творах англійського постмодернізму, існують складнощі правильної передачі сенсу, який закладений у текст оригіналу автором, адже при перекладі інтертекстуальних одиниць важливу роль відіграє фактор володіння читачем перекладу фоновою інформацією при розкодуванні інтертекстуальних вкраплень. Саме з цієї причини досить часто перекладачі вдаються до перекладацьких коментарів, які можуть бути присутні як у тексті самого твору, так і в примітках у кінці твору. Включаючи перекладацькі коментарі у текст перекладу, особливо це стосується перекладу художніх текстів, важливо не перенасичувати текст такими коментарями, адже в такому випадку читач може зіткнутися з утратою сенсу художнього літературного твору, а сам текст може перетворитися на публіцистичну літературу.

З причини, що у романі «Колекціонер» присутня велика кількість алюзій до всесвітньо-відомих літературних робіт, художніх творів, власних імен відомих художніх діячів та авторів, знаменитих історичних подій, ми вважаємо, що найкращим шляхом перекладу таких інтертекстуальних включень є спосіб підбору функціонального аналога в культурі-реципієнті – тобто культурна адаптація. Головною перевагою такого способу перекладу та

передачі інформації є збереження умов для впізнання інтертекстуальних елементів читачами, які від самого початку заклад автор літературного твору у текст оригіналу.

АНОТАЦІЯ

Анцибор О. О. Інтертекстуальні одиниці в англійській постмодерністській прозі та проблеми їх перекладу українською мовою. – На правах рукопису.

Магістерська робота на здобуття ступеня магістра філології за спеціальністю 035-Філологія 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно) – англійська. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

Робота присвячена інтертекстуальності в постмодерністській літературі та проблемам, з якими може зустрітися перекладач, який працює з таким художнім текстом. У роботі досліджено шляхи відтворення інтертекстуальних одиниць в українському та російському перекладах роману Дж. Фаулза «Колекціонер», виявлено деякі проблеми перекладу інтертекстуальних елементів.

Дослідження даної теми привело до висновку, що серед проблем, які можуть виникнути під час перекладу інтертекстуальності в прозаїчних творах англійського постмодернізму, виникають труднощі у правильній передачі сенсу, що втілюється в оригінальному тексті, які заклав автор у задум тексту, оскільки переклад інтертекстуальних одиниць грає важливу роль, контролюючи фонову інформацію читача при декодуванні інтертекстуальних включень. Саме тому перекладачі часто використовують коментарі для перекладу, які можуть бути присутніми як в самому тексті роботи, так і в примітках наприкінці твору. Включаючи коментарі з перекладу, особливо в перекладі художньої літератури, важливо не перенасичувати текст такими коментарями, тому що в такому випадку читач може зіткнутися з втратою сенсу літературної роботи, а сам текст може перетворитися на публіцистичну літературу.

Через те, що в романі «Колекціонер» є багато різних натяків на всесвітньо відомі літературні твори, твори мистецтва, імена відомих художників і авторів, відомі історичні події, встановлено, що найкращий спосіб перекладу таких інтертекстуальних включень полягають у пошуку функціонального аналога в культурі реципієнта – культурної адаптації. Головною перевагою такого способу перекладу та передачі інформації є збереження умов для розпізнавання читачами інтертекстуальних елементів.

Ключові слова: Джон Фаулз, колекціонер, інтертекстуальність, постмодерністська література, постмодерна ідентичність, постмодерністська проза, відтворення інтертекстуальних одиниць, переклад інтертекстуальних елементів, інтертекстуальні включення, культурна адаптація.

SUMMARY

Olena Antsybor. Intertextual Units in English Postmodern Prose and the Problems of Their Translation into Ukrainian Language. – Mykolaiv, 2019.

The paper is devoted to the intertextuality in postmodern literature and the problems which can have a translator working with such kind of texts. In this paper the ways of reproducing intertextual units in the Ukrainian and Russian translations of John Fowles's "The Collector" were explored, and the problems in translation of intertextual elements were identified.

The research of the given subject has led to the conclusion that among the problems that may appear during the translation of intertextuality in the prose works of English postmodernism, there are difficulties in the correct transfer of the meaning, which is embodied in the original text by the author, since the translation of intertextual units plays an important role by controlling the background information of the reader while decoding intertextual inclusions. It is for the reason that quite often translators use the translation commentaries that can be present both in the text of the work itself and in the notes at the end of the work. Including translation commentaries in the text translation, especially in the translation of literature, it is important not to oversaturate the text with such comments, because in this case the reader may face the loss of the meaning of the literary work, and the text itself may turn into journalistic literature.

Because of the fact that in the novel "The Collector" there are many different allusions to world-famous literary works, works of art, the names of famous artists and authors, famous historical events, it has been established that the best way of translating such intertextual inclusions is to find a functional analogue in recipient culture – that is cultural adaptation. The main advantage of such a way of

translating and transmitting information is to preserve the conditions for recognizing intertextual elements by readers.

Key words: John Fowles, the Collector, intertextuality, postmodern literature, postmodern identity, postmodern prose, reproducing intertextual units, translation of intertextual elements, intertextual inclusions, cultural adaptation.